

UN NOU TIP DE IDOL ÎN CULTURA CUCUTENI

NICOLAE URSULESCU

VICTORIA BATARIUC

Dorim să aducem câteva precizări în legătură cu un tip de statueta foarte rar întâlnit în lumea neolitică și care ne permite să formulăm unele considerații referitoare la o anumită concepție din filosofia antică. Este vorba de așa-numitul "androgin", statueta care reprezintă laolaltă atât semnele masculinității, cât și pe cele ale feminității.

În timpul săpăturilor întreprinse în 1975 în așezarea Cucuteni B de la Mihoveni, din apropierea orașului Suceava¹, a apărut un asemenea idol, într-un complex arheologic din centrul stațiunii, complex care prezenta anumite particularități. Astfel, vatra în apropierea căreia a fost descoperită statueta, era perfect amenajată pe un pat de pietre și prezenta urmele unei reamenajări clare, între cele două momente ale folosirii sale punându-se un strat de pământ. Pe de altă parte, vatra aparținea unei locuințe (nr. 5), care avea un plan circular, marcat pe teren prin grupe de pietre înfipite în sol. Acest tip de construcție constituie un unicat în cadrul descoperirilor din cultura Cucuteni-Tripolie, singura analogie existând în modelul de lut ars al unei locuințe circulare, descoperită la Popudnja, în bazinul Bugului Sudic (de asemenea, faza Cucuteni B)².

Caracterul deosebit al construcției, ca și poziția sa centrală în cadrul stațiunii, ne permite să presupunem că e vorba de o construcție care îndeplinea un rol de cult pentru comunitatea de la Mihoveni.

Idolul de la Mihoveni se încadrează în categoria statuetelor în poziție șezândă (în general mai rară decât cea a statuetelor verticale). Picioarele (de la genunchi în jos), ca și brațele (înainte de cot) nu s-au păstrat. Sâni, ca și falasul, sunt foarte bine redați prin proeminențe clare. Cele mai bune analogii, în ceea ce privește poziția, se regăsesc, la Drăgușeni (Suceava)³ și la o piesă din zona Niprului, publicată de Hvoico la sfârșitul secolului trecut⁴. Însă, la aceste figurine, nu este atât de clară prezența semnelor pentru cele două sexe, deși există anumite indicii. Se cunosc, în schimb, statuete în poziție verticală, care prezintă în mod sigur fenomenul androginiei. O piesă, cu picioarele terminate sub forma unui vârf, a fost publicată de Hubert Schmidt în monografia sa despre Cucuteni⁵, iar o alta (inedită) a apărut în cursul unei cercetări de suprafață la Parincea (jud. Bacău)⁶; ultima pare a prezenta și pliurile unui veșmânt care-i acoperea partea inferioară a corpului. Toate piesele la care ne-am referit provin clar din medii Cucuteni B, ceea ce ne

demonstrează că acest cult al androginului a apărut spre sfârșitul acestui complex cultural.

Se pare că explicația semnificației acestor figurine neobișnuite se găsește în lucrarea *Despre natură* a filosofului grec Empedocles din Agrigent⁷, din secolul al V-lea î.e.n., ale cărei idei au fost preluate de Platon, în dialogul său *Banchetu*⁸. Conform acestei teorii, ar fi existat o perioadă inițială în istoria omenirii, când oamenii erau totodată și bărbați și femei, deci androgini, corpurile lor având aspectul unei sfere, sudată prin dragoste. Ura ar fi dizolvat ulterior sfera, dând naștere sexelor separate, care de atunci se caută neîncetat, pentru refacerea cuplului inițial.

Chiar dacă idolii cucutenieni la care ne-am referit nu se prezintă sub forma unei sfere, considerăm totuși că ei pot fi puși în legătură cu această concepție a androginiei, ale cărei ecouri târzii au răzbătut până în perioada clasică a Greciei antice.

O altă ipoteză de lucru ar permite ca idolii androgini să fie puși în eventuală legătură cu concepțiile cosmogonice ale celor vechi. Se știe că idolii feminini erau reprezentarea fertilității, a zeiței Mame a Pământului, în timp ce idolii masculini reprezentau adorarea forțelor uraniene, a Soarelui în primul rând. Pornind de la aceste date, s-ar putea ca idolii androgini (care îmbină, în sine, cultul chtonic și cel uranian) să fie o reprezentare a Lunii - intermediara dintre Pământ și Soare.

Oricum, studierea atentă a acestei categorii de figurine poate să ne aducă informații suplimentare despre universul spiritual al oamenilor care au creat splendida civilizație cucuteniană⁹.

NOTE

1 Cercetările au fost întreprinse de N. Ursulescu și V. Batariuc, cf. *Suceava*, V, 1978, p. 89-107 și *SCI/VA*, 30, 2, 1979, p. 271-284.

2 T. S. Passek, în *MIA*, 10, Moscova-Leningrad, 1949, p. 95, 120-124 și fig. 54/4; 68.

3 G. Luca, în *CI*, XII-XIII, 1981-1982, p. 113-115.

4 V. V. Hvoico, în "Trudy odinnadcatogo siezda v Kieve", 1899, I, Moscova, 1901, pl. XXII/2.

5 H. Schmidt, *Cucuteni in der oberen Moldau*, Berlin und Leipzig, 1932, p. 65 și pl. 31/7.

6 Informație amabilă de la Dan Monah, căruia îi mulțumim și pe această cale.

7 *Enciclopedia civilizației grecești*, București, 1970, p. 210.

8 Platon, *Dialoguri*, București, 1968, p. 265-267.

9 În aproape toate religiile există zeități primordiale, străvechi, care îmbină în sine toate contrastele cosmogonice, fiind considerate atât de strămoși ai lumii, cât și ai omenirii; de regulă, ele sunt reprezentate cu dublu sex (Jan de Vries, *Altgermanische Religionsgeschichte, dritte Auflage*, Berlin, Walter de Gruyter, 1970, Bd. II, p. 165, 354; N. Beldiceanu, *Antichitățile de la Cucuteni*, în "Revista pentru istorie, arheologie și filologie",

V, 1885, p. 192; M. Eliade, *Traité d'histoire des religions*, Paris, Payot, 1949, vol. I, p. 359).

UNE NOUVELLE TYPE D'IDOL DANS LA CIVILISATION CUCUTENI

RÉSUMÉ

À Mihoveni (près de Suceava) a été découverte une habitation avec plan circulaire, marqué par des groupes de pierres enfouies dans le sol. Le foyer de cette habitation a été refait en totalité. Sur le foyer a été trouvée une idole en position assise, qui présentait des signes pour les deux sexes, donc le phénomène d'androgynie.

Les auteurs expliquent la signification de cette idole par l'intermédiaire des conceptions philosophiques d'Empédocle d'Agrigent (*Sur la nature*) et de Platon (*La banquet*). Une autre hypothèse de travail pose cette idole en liaison avec le culte de la Lune, comme intermédiaire entre la Terre (la femme) et le Soleil (l'homme).

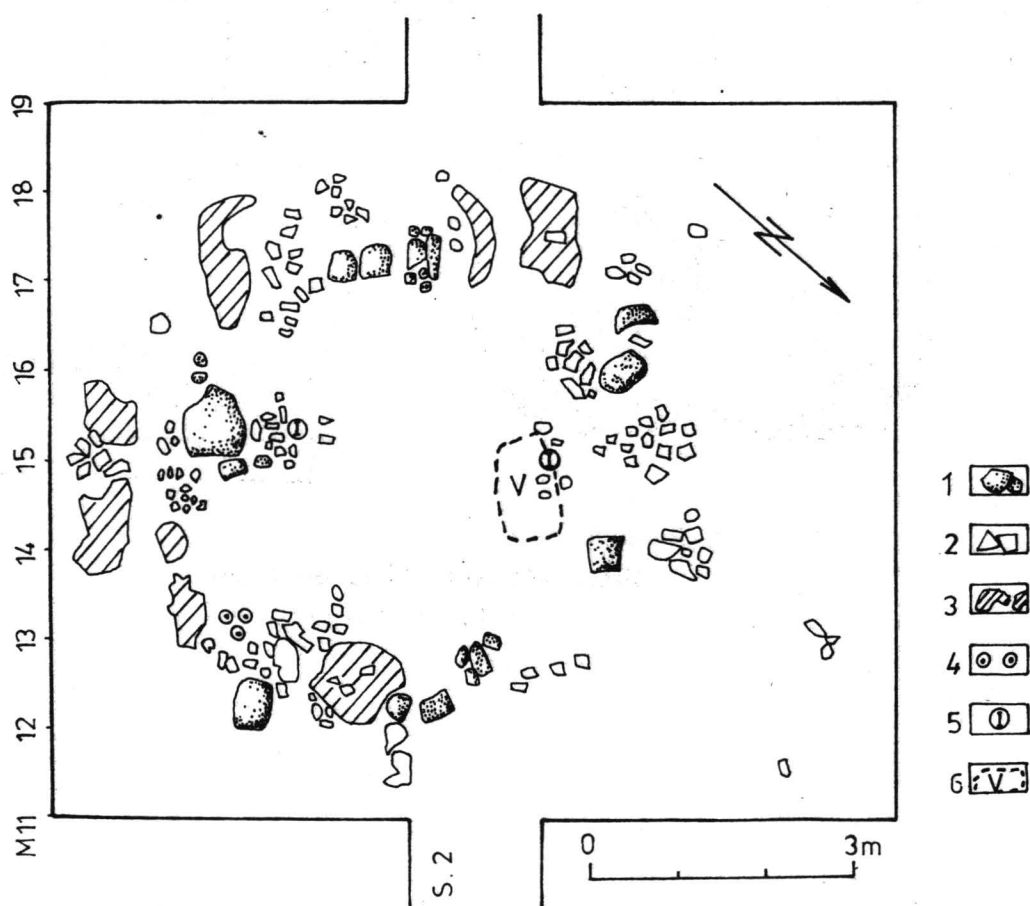

Fig. 1 Mihoveni. Planul locuinței nr. 5 (1 - piatră; 2 - fragment ceramic; 3 - lutuială; 4 - greutate de lut; 5 - idol; 6 - vatră)

Le plan d'habitation no. 5 (1 - pierre; 2 - fragment ceramique; 3 - torchis; 4 - piods d'argile; 5 - idole; 6 - âtre)

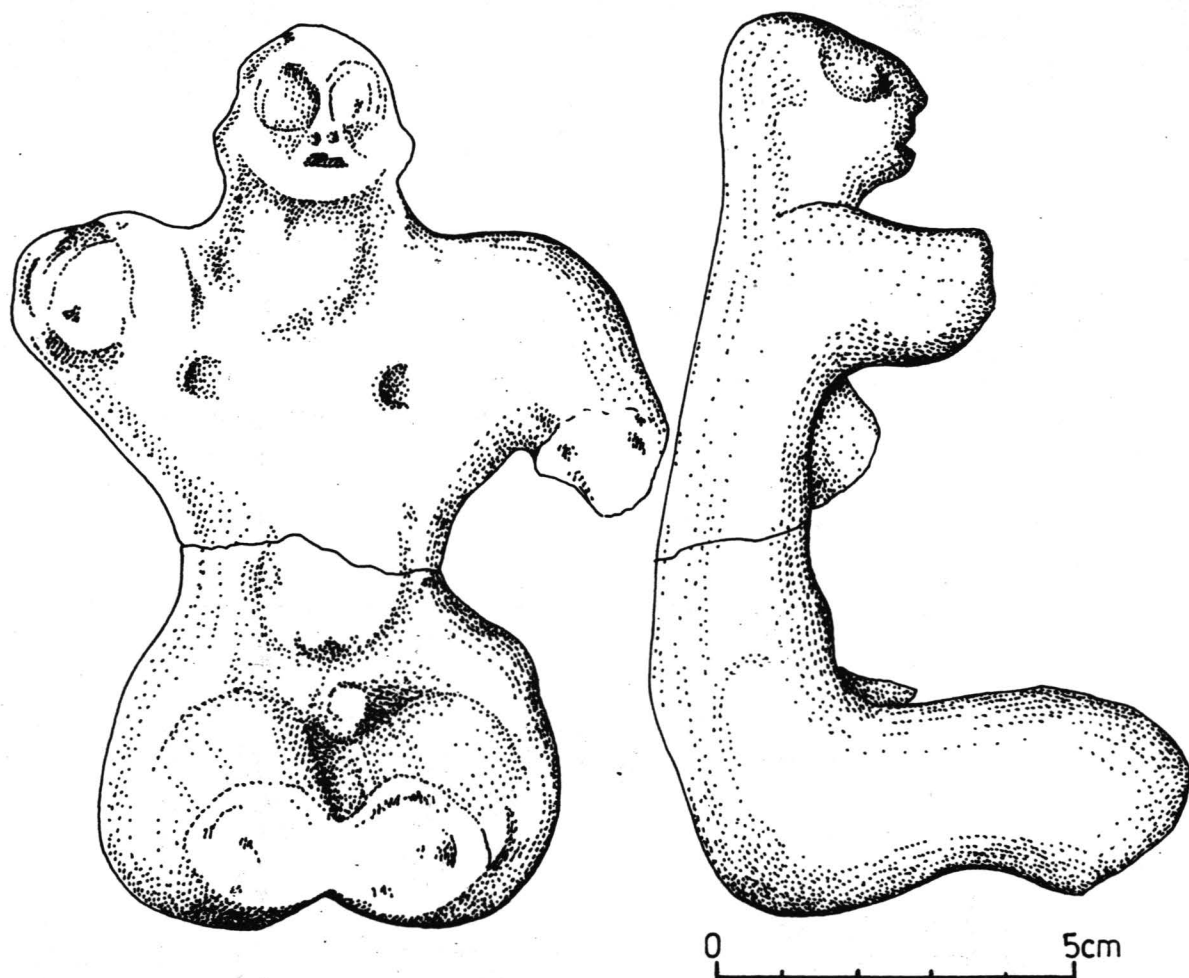

Fig. 2 Mihoveni. Idolul androgin.
L'idole androgyne.